

ним, глибоко традиційним, методом розвитку художньо-пластичних та образних навиків кожного студента.

1. Гагенмейстер В. М. Настінні паперові прикраси Кам'янецьчини / В. М. Гагенмейстер. – Кам'янець-Подільський : [б. в.], 1930.
2. Герасимчук А. Вырезывание / А. Герасимчук, Н. Ханевская // Своими руками. Сборник в помощь кружкам "Умелые руки". – М. : Молодая гвардия, 1958.
3. Гуляева Н. Ю. Витинанка. Практичні рекомендації для вчителів та витинанкарів-початківців : посібник / Н. Ю. Гуляева. – Вінниця : Книга-вега, 2008.
4. Гусакова М. А. Аппликация : учебн. пособие для учащихся пед. училищ по специальности 2002 / М. А. Гусакова. – М. : Просвещение, 1977.
5. Ковальчук Т. П. Виды художественной работы с бумагой : наглядно-методическая разработка / Т. П. Ковальчук, Н. И. Резниченко. – Одесса : Астропринт, 1998. – 76 с.
6. Мельник В. М. Мистецтво витинанки та аплікації : навчальний посібник / В. М. Мельник. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006.
7. Моценко П. Аплікація як вид ДПМ та впровадження методичних наробок у навчальний процес художньо-графічного факультету / П. Моценко // Вісник. Харк. держ. акад. дизайну і мистецтва. – 2006. – № 12. – С. 102–107.
8. Романцов С. В. Витинанки: крок у майбутнє та сучасне / С. В. Романцов. – Шостка : Сіверянина, 2006. – 83 с.
9. Станкевич М. Українські витинанки / Михайло Станкевич. – К. : Наукова думка, 1986.
10. Танадайчук С. Витинанки. Витинанкові іграшки / С. Танадайчук. – К. : Соборна Україна, 2000.
11. Шахова Н. Художня аплікація і паперові візерунки / Н. Шахова. – Донецьк : БАО, 2006.
12. Швець О. Види художньої діяльності з паперу : метод. посібник / О. Швець ; Центр дитячої та юнацької творчості. – Запоріжжя : Поліграф, 2003.
13. Шевчук А. М. Українська образотворчість: пошуки істини : статті та есеї з історії і критики декоративно-ужиткового й образотворчого мистецтва / А. М. Шевчук. – К. : Софія-А, 2007.

В статье проанализирован опыт практического использования вырезания и его технических приемов студентами для выполнения курсовых, творческих работ, дипломов. Раскрывается его потенциал в развитии формально-декоративных ощущений студента и становление национальных основ художественного образования. Рассматриваются приемы художественной выразительности вырезания и возможность их использования в учебном процессе (основы композиции, проектирование и т. д.).

Ключевые слова: вырезание, учебный процесс, композиция, симметрия, орнамент.

The article analyses experience, practical use and technical possibilities of the cut-outs, which are used by the students to create their diplomas, term papers, creative projects. Expands its potential in the development of the student's decorative and formal feelings, and establishing of the national traits in the artistic education. Means of the artistic expression of the cut-out and the possibilities of its use in the academic activity are depicted in the article (basics of the design, project conception etc.).

Key words: the cut-outs, educational process, a composition, symmetry, an ornament.

УДК 78.03:7.071.5

ББК 85.31р.

Леся Романюк

СПЕЦИФІКА МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ В ПОЧАТКОВИХ І СЕРЕДНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ СТАНІСЛАВОВА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті висвітлюються основні тенденції становлення й розвитку музичної освіти та способи її функціонування в загальноосвітніх навчальних закладах Станіслава різного рівня та профілю в історичний період другої половини ХІХ – першої третини ХХ століття.

Ключові слова: музична освіта і виховання, українське шкільництво, національні традиції, навчальний заклад, культурно-мистецький розвиток.

В умовах австро-угорського і польського панування український культурно-мистецький та освітянський рух у Галичині мав обмежені можливості для розвитку. Утративши свою державність, українці зазнавали політичного, національного і релігійного утисків. Одним з основ-

них засобів для зміцнення чужоземного впливу була школа, яку будували за іноземними зразками, де навчали чужою мовою й де панував антиукраїнський дух. Головний шлях для збереження своєї віри й культури українське громадянство вбачало в організації національної школи [11, с.280 – 294].

У таких несприятливих історичних умовах не випадковим було те, що саме Галичина була тією частиною України, яка досягла високого ступеня національної свідомості, а музичне мистецтво стало одним із найяскравіших її виразників та засобів консолідації українців. Поряд із діяльністю, спрямованою на розвиток шкільництва, велася робота зі становлення якісно нової системи музичної освіти.

У Станіславові, як одному з найбільших геополітичних та культурно-мистецьких центрів регіону, у період другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст. музична освіта функціонувала в інституціях різного рівня і профілю та реалізовувалась у певних формах. До них належали: а) нижчі, тобто неорганізовані (домашні, приватні); б) культурно-освітні організації (музичні та громадсько-просвітницькі товариства); в) організовані форми музичної освіти (спеціалізовані музичні навчальні заклади, що поділялися на нижчий, середній і вищий ступені), а також г) загальноосвітні заклади різного рівня і профілю (школи, гімназії, фахові школи, семінарії тощо), які й стали предметом спеціального дослідження даної наукової статті. Незважаючи на те, що проблеми музичної освіти і виховання шкільної молоді в Галичині, в цілому, вже неодноразово висвітлювалися вітчизняними науковцями, їх дослідження в окремих містах (у тому числі й у Станіславові) – доволі рідкісне явище, яке є не менш важливим і актуальним, оскільки сприяє реконструкції цілісної картини їх розвитку в регіоні. Це питання цікавило С.П.Людкевича, який неодноразово вказував на недоліки в системі музичної освіти та пропонував оптимальні шляхи їх подолання, зокрема зазначаючи, що “головним осередком музикального виховання молодіжи могла б у нас бути народна й середня школа; та тут стоять на перешкоді всякі труднощі технічної природи та недостача відповідної організації науки” [14, с.266] та підкреслював, що “...музичне виховання широких мас дасть необчислимі результати для самої музичної культури” [13, с.293]. Деякі аспекти музичного навчання і виховання шкільної молоді в Галичині в цілому та Станіславові зокрема розглядаються також музикознавцем М.В.Черепаниним, який наголошує, що “... музика відіграла важливу виховну роль у формуванні духовності й культури учнівської молоді” [19, с.106]. Окремі відомості щодо цієї проблеми знаходимо в наукових розвідках Ю.Волощука [2], З.Валіхновської [1], Л.Мороз [15], а також на сторінках “Альманаху Станіславівської землі” [10; 17], однак цілісний і системний її розгляд здійснюється нами вперше. Тож метою даної статті є виявлення специфіки музичної освіти й виховання в початкових, середніх і спеціалізованих навчальних закладах різного рівня і профілю у Станіславові другої половини ХІХ – першої третини ХХ століття. Поставлена мета передбачає низку завдань, серед яких: вивчення умов формування та особливостей поступу освітньо-виховних, творчих і мистецьких традицій у діяльності вищезгаданих навчальних закладів.

У ХІХ ст. у Галичині була сформована ціла мережа церковних шкіл співу, діяльність яких істотно вплинула на музичну освіту та виховання. Одна з таких шкіл була заснована у Станіславові в жовтні 1888 р. дияконом і регентом катедрального хору Ігнатієм Полотнюком [15, с.204]. Відкриття цього навчального закладу було зумовлене утворенням 1886 р. у Станіславові нової єпархії, яку очолив єпископ Юліян Пелеш. Для здобуття освіти в цьому закладі необхідно було пройти випробування з таких предметів: Катехизму, знання Біблії, церковного співу, церковного уставу, граматики церковнослов'янської мови. Вимагалось також подати документи, які засвідчували б факт хрещення та миропомазання, свідоцтво про закінчення початкової школи, особисту характеристику [1, с.94]. Навчальна програма цього освітнього закладу охоплювала релігію, граматику, вивчення Ірмологіона, церковні гласи, празничні пісні, церковний Устав, літургіку, руку Дамаскіна, рахунки, теорію музики і хоровий спів [15, с.205–206].

Термін навчання в дяківській школі співу у Станіславові в перші роки її діяльності тривав від 8 до 10 місяців. Тим учням, які вже мали кваліфікацію, але хотіли покращити знання, надавали можливість безкоштовного навчання на 3- або 4-місячних курсах, запроваджених адміністрацією закладу з 1 лютого 1890 р. [3] Однак результати навчання засвідчили потребу в збільшенні терміну здобуття освіти до 10–12 місяців, що було запроваджено з 1 жовтня 1893 р. Водночас було оновлено й критерії оцінювання, які охоплювали три рівні успішності: “з відзначенням”, “з добрим успіхом”, “з достатнім успіхом” [4].

Створення дяківської школи І.Полотнюка мало велике освітнє значення, оскільки на селі саме духовні особи були чи не єдиним джерелом знань для місцевого населення. Дяки навчали в народних школах, були сільськими писарями, працювали в читальнях. Саме духовенству Галичина, в цілому, завдячувала становленням і розвитком музичного мистецтва, адже церква була основою виховання, саме з неї брало свій початок галицьке музичне відродження в Перемишлі в першій половині ХІХ ст.

Поряд із духовними освітніми закладами здобуття музичної освіти було передбачено й навчальними планами світських загальноосвітніх закладів Станіславова, які поділялися на початкові школи (народні) і середні (гімназії, інститути). Існували також фахові школи (ремісничі, різні семінарії). Ці навчальні заклади поділялися на чоловічі і жіночі, а за формою власності – на державні і приватні.

Ситуація з навчанням музики в загальноосвітніх закладах другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст. у Станіславові була досить складною. Формально австрійські плани навчання для народних шкіл усіх категорій, видані у 1874 р., визначали пріоритети в навчанні співу, вихованні естетичних почуттів та вказували на потребу “врахування і плекання” народної пісні з метою розвитку “патріотичного почуття” [12, с.257–259]. Але дійсність була дещо іншою. Так, Д.Січинський писав: “В наших школах попросту карикатуровано доси науку співу, бо від першого до послідного року науки по найбільшій часті не співано інакших пісень, лише одноголосові, а і в тих не було великого вибору, так що через унісонний вереск все тих самих пісень знеохочувалося шкільну дітвору до науки співу, а о розбудженню якихсь естетичних почувань не могло бути й мови” [16, с.10]. Проблема музичної освіти і виховання хвилювала й провідного галицького музиканта-педагога С.Людкевича, який звертав увагу громадськості на те, що навчальний план із предмета співу в державних народних школах був (особливо після Першої світової війни) досить “високопарний”, адже ним було передбачено здобуття навиків співу по нотах у системі дошкілля [13, с.294]. Однак реальний стан музичної освіти в Станіславові переконливо свідчив, що результати навчання цілком залежали від фахової підготовки учителів. Характерною тенденцією того часу було те, що в народних школах та інших загальноосвітніх навчальних закладах предмет співу викладали не фахівці, а вчителі інших дисциплін, оскільки адміністрація була зацікавлена в такому стані речей насамперед із фінансової точки зору, а також через відсутність кадрів відповідної кваліфікації.

Як наслідок, у народних школах Станіславова (ім. Пірамовича, ім. Чацького, ім. Міцкевича, ім. Шашкевича, школі СС Василянко, єврейській школі) музичні здобутки учнів обмежувалися здебільшого одно- та двоголосим хоровим співом. Великою проблемою для вчителів був вибір пісенного матеріалу. виправити таке становище, на думку С.Людкевича, можна було двома шляхами: 1) підвищенням вимог щодо кваліфікації народних учителів; 2) виданням збірників мелодій із текстами для науки співу в народних школах [13, с.294].

У статті “Наші шкільні співаники” С.Людкевич зазначав, що спів є однією з головних потреб навіть не зовсім музикальної дитини, оскільки він має велике виховне значення. При співі розвивається слух, голос, пам’ять, а поетичний текст виховує почуття і розуміння краси [12, с.257–259]. Хоча спів як предмет у навчальних закладах Станіславова, як і скрізь у Галичині, був рівноправним з іншими шкільними предметами, проте українські навчальні заклади в порівнянні з німецькими і польськими значно відставали в цьому плані. Головною причиною було небажання кваліфікованих педагогів-музикантів працювати в початкових народних школах, не було розробленої методики викладання співу та існувала проблема забезпечення відповідними підручниками.

Поряд із народними школами уроки співу і музики були включені до програм середніх шкіл (гімназій), де ситуація зі станом освіти була трохи кращою, ніж у початкових. Після Першої світової війни влада намагалася запровадити освітню реформу й підтримати предмет співу і музики державними дотаціями. Унаслідок цього було введено 2 нижчі та 2 вищі класи обов’язкового навчання співу і теорії музики. Саме за таким принципом відбувалося навчання в Росії, але учнівський потенціал Польщі виявився менш музикальним, тому було повернуто стару австрійську норму необов’язкового вивчення музичних дисциплін. Як і в народних школах, у гімназіях цей предмет часто викладали вчителі з недостатнім рівнем кваліфікації. Крім цього, досить типовим явищем було те, що учитель музики в гімназії мав можливість передати здібному учневі повноваження диригента хору чи оркестру, а сам викладав лише теорію, що не сприяло освіченості серед шкільної молоді [13, с.293–298].

У Станіславові другої половини XIX – першої третини XX ст., крім приватної жіночої гімназії “Рідної школи”, існували три державні гімназії – дві польсько-німецькі й одна українська. Заснування 1905 р. чоловічої державної гімназії з українською мовою навчання було дуже важливою подією в житті української громади Станіслава, оскільки вона стала першим у місті українським навчальним закладом такого типу. Гімназія не лише була потужним науковим центром із висококваліфікованим викладацьким складом, логічно вибудованою системою освіти, обширною бібліотекою та міцною матеріальною базою, але й виконувала функцію виховного осередку з розвиненою системою учнівського самоврядування та пріоритетом національного духовного самоутвердження.

Цей навчальний заклад дотримувався планів класичної гімназії гуманітарного типу, де спів, музика і малюнок належали до “надобов’язкових” (додаткових). Кожен учень, починаючи з молодших класів, повинен був вибрати один додатковий предмет. У гімназії школярі вивчали теорію музики в поєднанні зі співом одно- і двоголосих пісень. Обдарованіші учні залучалися до дитячого хору, а після завершення періоду мутації відвідували репетиції чоловічого хору. У 20–30 рр. учителями співу і музики в гімназії були: Корнило Білобрам (латинська, грецька мови, спів, у тому числі церковний, керівництво хором), Іван Смолинський (математика, фізика, спів, диригував хором), Ярослав Барнич (керував хорами і всім музичним життям гімназії) [9]. У стінах української гімназії вирувало громадсько-просвітницьке життя, створювалися культурно-освітні організації, серед яких “Учительська громада”, “Молода громада”, “Ліга”, “Марійська дружина”.

Велику виховну й освітню роль у гімназії відігравав “Научний кружок”, який був однією з найстаріших і найповажніших учнівських самоврядних організацій. Кружок був заснований 1909 р., його першим куратором став професор П.Чайківський, а головою – учень І.Рибчин. Внутрішня структура “Научного кружка” була досить розгалуженою і включала такі наукові секції: українознавчу, полоністичну, філософську, природничу, краєзнавчу, драматичну, музичну.

Найпопулярнішою серед учнівської молоді була драматична секція, в діяльності якої брали участь усі учасники гуртка. На її засіданнях відбувалися дискусії на театральні теми, обговорювали драматичні постановки, вчилися мистецтву риторики і декламації. Метою створення секції було “плекання в молоді хисту до гарної вимови, вироблення естетичного смаку через уміле виголошування й відчитування поетичних творів, а також розвиток драматичного таланту в шкільній молоді” [7, с.9]. Періодично секція організовувала декламаторські конкурси та вистави. Її діяльність була безпосередньо пов’язана з музичною секцією. Драматична секція активно займалася вивченням творчої спадщини українських авторів, таким чином залучаючи молодь до рідної літератури. У репертуарі гуртка драматичної секції були п’єси “Бурлака”, “Мартин Боруля”, “Суєта”, “Хазяїн” І.Тобілевича, “Невольник” М.Кропивницького, “Маруся Богуславка” М.Старицького, “Тетьман Дорошенко” Л.Старицької-Черняхівської, “Павло Полуботок” О.Барвінського, “Антигона” Софокла.

Активною творчою одиницею цього гуртка наприкінці 20-х – на початку 30-х років став чоловічий хор “Шістнадцятка”, що був створений на базі гімназійного хору. Цей колектив складався з вибраних співаків і брав участь у шкільних та міських концертах, а також виконував почесну духовну місію, співаючи на богослужіннях у церквах міста. Тривалий час ним керував Яків Поврозник, який був суддею і прокурором у Станіславові, а також викладав богослужбний спів у Духовній семінарії. Дбаючи про майбутнє колективу, Я.Поврозник навчав кращих учнів хорової справи, тому згодом за диригентським пультом опинилися самі учні гімназії. “Шістнадцятка” брала активну участь у мистецькому житті Станіслава і була дуже популярною серед населення міста.

Поряд із “Шістнадцяткою” в українській чоловічій гімназії діяв учнівський хор, кількісний склад якого коливався від 40–50 осіб, а заняття відбувалися двічі на тиждень. Гімназійний хор був концертною одиницею й виступав на всіх імпрезах та урочистостях. Так, в одному з концертів у його виконанні прозвучав хор бранців із “Гамалії” М.Лисенка, “Чорна рілля ізорана” С.Людкевича, “Ой, летіла горлиця” О.Кошиця. Судячи з програми, колектив володів достатньою майстерністю, яка дозволяла йому включати в репертуар досить складні технічні твори. Здебільшого виступи хору супроводжував гімназійний оркестр, до складу якого входили скрипки, контрабас, фортепіано і фісгармонія.

Освіта в чоловічій Державній гімназії була тісно пов’язана з вихованням. Метою виховання в її навчальних планах визначався всебічний, раціональний розвиток учня як у фізичній, так і в

духовній сферах. Виховання фізично і морально здорової людини, свідомого громадянина, патріота свого народу здійснювалося через ряд заходів, спрямованих на: а) релігійно-моральне; б) суспільно-громадянське; в) державне; г) естетичне; д) фізичне виховання. Згідно з виховним планом української гімназії, молодь цього освітнього закладу зобов'язувалася відзначати державні свята. Програма цих заходів складалася старійшиною шкільної Самоврядної Громади, а всі концертні номери виконували учні. Так, в одному з традиційних концертів до Дня конституції брав участь хор учнів молодших класів, що виконав із цієї нагоди пісню "Реве та стогне Дніпр широкий" на слова Т.Шевченка. Струнний оркестр гімназії підготував до свята польську народну пісню "Jutrzenka majowa", а оркестр цитристів твір "Золота осінь" [7, с.11]. У гімназії діяла також "Учительська громада" та "Молода громада", яка для своїх заходів винаймала приміщення в Народному домі по вул. Голуховського (тепер Чорновола). Громада займалася підготовкою та проведенням святкових академій, концертів і товарисько-розважальних вечірок. Саме в залі "Молодої громади" відбувалися репетиції хору О.Кошиця, під час його приїзду в рамках гастрольного турне до Станіславава. Учні гімназії з великим інтересом відвідували репетиції колективу, прилучаючись до високого мистецтва, набираючись натхнення для власної творчої діяльності.

У гімназії вирувало суспільно-національне життя, яке виявлялося у відзначенні пам'ятних дат і вшануванні видатних діячів української культури. Традиційними стали літературно-музичні вечори на честь Лесі Українки, М.Шашкевича, Ю.Федьковича, І.Франка та інших. Щороку відбувалися урочистості на честь Т.Шевченка, брати участь в яких було великою честю для учнівської молоді цього освітнього закладу. Святкові концерти, академії, доповіді проводили як окремі класи, так і всі учні, згуртовані в самоврядній громаді, іноді спільно із самоврядними організаціями інших навчальних закладів Станіславава.

Особливо урочисто відзначала учнівська молодь міста 74-ту річницю смерті Т.Шевченка. Концерт, який відбувся 4 квітня 1935 р., був організований силами трьох українських навчальних закладів Станіславава, а саме: чоловічої Державної гімназії з українською мовою навчання, жіночої гімназії "Рідної Школи", Учительської семінарії Сестер Василянок. Свято відбулося в залі українського "Сокола", а його програма поєднала літературні декламації, хорові і сольні номери. Прозвучали твори на слова Т.Шевченка, "Слава не поляже" Я.Барнича, "І досі сниться" Я.Ярославенка у виконанні зведеного дитячого хору молодших класів трьох освітніх закладів. Показовим у цих святкуваннях було виконання творів галицьких композиторів. Дитячий хор чоловічої державної гімназії виконав твір Кашубінського "І світає, і смеркає", а жіночий хор гімназії "Рідної школи" і Учительської семінарії Сестер Василянок підготував однойменний твір на слова Т.Шевченка, написаний Я.Ярославенком [8, с.12].

У системі освіти і виховання того часу визначальною тенденцією було поєднання навчання в гімназіях і музичних школах. Молодь гімназій та інших шкіл навчалася у філії Вищого Музичного інституту ім. М.Лисенка, Консерваторії ім. С.Монюшка, а викладачі цих закладів проводили музичні лекції для учнів гімназій. У Звіті державної української гімназії Станіславава вказується, що 13 грудня 1934 р. відбулася лекція, підготована вчителями Вищого музичного інституту в залі українського "Сокола" [8, с.13]. Такі акції практикувалися регулярно й сприяли розширенню знань шкільної молоді у сфері музичного мистецтва. Тож не випадковим було те, що саме серед учнів цієї чоловічої гімназії виховувалися майбутні визначні діячі культури і мистецтва Галичини: композитор Анатолій Кос-Анатольський, скрипаль Марко Лепкий та інші.

Станіславівська українська чоловіча гімназія використовувала різні засоби для розвитку творчих здібностей та підвищення рівня культури своїх вихованців. Це завдання реалізовувалося через навчання музики і співу, рисунка і танцю та залучення учнів до діяльності мистецько-просвітницьких організацій. Виховання освіченої, різнобічно обдарованої й національно-свідомої особистості з багатим духовним світом та активною життєвою позицією було основною метою цього навчального закладу.

Музика займала вагоме місце в навчанні не тільки в гімназіях, але й в учительських семінаріях Станіславава, серед яких державна чоловіча семінарія, приватна чоловіча семінарія УПТ і приватна жіноча семінарія Сестер Василянок. Здобувати освіту в учительських семінаріях могли ті особи, які закінчили початкові і середні навчальні заклади, а її випускники мали право викладати в народних школах. Жіноча учительська семінарія Сестер Василянок у Станіславові була заснована 1909 р. як приватний освітній заклад із чотирирічним терміном навчання (пізніше термін був збільшений до п'яти років). На початку своєї діяльності вона була невеликою шко-

лою, в якій здобували освіту 18 учениць. Тут викладали професори, що паралельно працювали в інших українських і польських навчальних закладах. Із часом популярність семінарії зростає, розширилися її навчальні програми, збільшилась кількість учениць, зміцнів викладацький склад.

У Станіславській семінарії Сестер Василянок велося активне культурно-мистецьке життя. Наприкінці кожного навчального року відбувалися “пописи”, в яких брали участь кращі учениці цього освітнього закладу. Із числа семінаристок був створений хор, вокальні та скрипкові дуети, тріо, квартети. Поряд із цими колективами виділялися окремі творчо обдаровані солісти, серед яких скрипалька Оксана Бойко-Сімович, яка продовжила свою виконавську кар’єру на еміграції в Канаді та США. Концерти з їх участю мали великий успіх на різних сценах Станіславава.

У 30-х рр. у цій семінарії працював композитор Я.Барнич, завдяки якому значно активізувалося мистецьке життя цього навчального закладу. Він інспірував створення камерного оркестру в складі 48 скрипок, 2-х віолончелей, контрабаса, 2-х фортепіано і фісгармонії. Виступи цього колективу, що найчастіше відбувалися на відкритому повітрі, користувалися великою популярністю в місті та залучали до слухання музики широке коло громадськості. Такі акції сприяли популяризації кращих зразків української та західноєвропейської музики [18, с.322–324].

Навчальні плани жіночої Учительської семінарії Сестер Василянок включали українську, польську та німецьку мови і літературу, релігію, математику, фізику; важливе місце займали музика і спів та гра на музичних інструментах. Гра на скрипці тут була груповим предметом, заняття з якого відбувалися один раз на тиждень [6]. Програма I курсу навчання передбачала опанування основ гри на музичному інструменті (тримання скрипки, ведення смичка, виконання гам, інтервалів, вправ, народних мелодій і дуетів напам’ять). На II курсі продовжувалася робота над постановкою, вивченням інтервалів, гам, мелізмів і трелей. Учніський репертуар в основному складали народні та церковні пісні. III і IV курси доповнювали й ускладнювали вивчене на I і II курсах. До програми включалися методичні поради про використання скрипки в навчанні співу в початкових та середніх школах [2, с.51–52]. Значна частина обдарованих дітей паралельно з навчанням у жіночій семінарії підвищувала свій виконавський рівень у спеціалізованих музичних закладах Станіславава, а також була учасником аматорських культурно-мистецьких товариств і творчих колективів, чим сприяла активізації діяльності цих установ та організацій і поживленню музичного життя міста.

Таким чином, у системі освіти загальноосвітніх та спеціалізованих навчальних закладів музичне виховання було важливою й необхідною ланкою їх діяльності. Програмами було передбачено вивчення предмета музики і співу як одного з основних, а в учительських семінаріях запроваджувалась як обов’язковий урок гра на скрипці. Музичне виховання шкільної молоді відбувалося не тільки в рамках навчального процесу, але й було передбачено системою позакласних учнівських організацій, в якій пріоритетне значення мали “Наукові гуртки”. Це давало змогу широкому учнівському загалу долучитися до музичного мистецтва й таким чином розширити свій світогляд. Незважаючи на деякі негативні фактори, що гальмували динаміку зростання у цій сфері, у широких колах громадськості Станіславава кінця XIX – першої третини XX ст. помітно підвищилося зацікавлення музичною освітою та усвідомлення серйозності музичного мистецтва й освіти. Без певної кількості підготовлених кадрів неможливим було створення й ефективна діяльність музичних товариств та освітніх закладів високого рівня, а отже, і повноцінний розвиток музичного життя.

1. Валіхновська З. Церковно-співоча школа у Станіславові та її засновник Ігнатій Полотнюк / З. Валіхновська // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ : Плай, 2004: – Вип. VI. – С. 88–95.
2. Волощук Ю. І. Скрипкова культура Галичини 1848–1939 років : дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : 17.00.02. / Ю. І. Волощук. – К. : [б. в.], 1999. – 192 с.
3. Діло. – Львів, 1889. – Ч. 207.
4. Діло. – Львів, 1894. – Ч. 96.
5. Діло. – Львів, 1904. – Ч. 257.
6. Діло. – Львів, 1912. – Ч. 20.
7. Звіт Державної гімназії з руською мовою навчання в Станіславові за шкільний рік 1932/33. – Станіславів : Союзна друкарня, 1933. – 40 с.
8. Звіт Державної гімназії з руською мовою навчання в Станіславові за шкільний рік 1934/35. – Станіславів : Союзна друкарня, 1935. – 43 с.

9. Звіт дирекції державної гімназії з руською викладною мовою в Станіславові за шкільний рік 1936/37. – Станіславів : [б. в.], 1937. – 47 с.
10. Історія української державної гімназії в Станіславові // Альманах Станіславівської землі. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1985. – Т. 1. – С. 261–302.
11. Крип'якевич І. П. Західна Україна / І. П. Крип'якевич // Історія України. – Львів : Світ, 1990. – С. 280–294.
12. Людкевич С. Наші шкільні співаники / С. Людкевич // Дослідження, статті, рецензії, виступи. – Львів : Видавництво М. Коць, 2000. – Т. 2. – С. 257–259.
13. Людкевич С. Організація музичного виховання / С. Людкевич // Дослідження, статті, рецензії, виступи. – Львів : Видавництво М. Коць, 2000. – Т. 2. – С. 293–298.
14. Людкевич С. П. Про музикальне виховання / С. П. Людкевич // Дослідження, статті, рецензії, виступи. – Львів : Видавництво М. Коць, 2000. – Т. 2. – С. 265–268.
15. Мороз Л. Школи церковного співу та їх вплив на розвиток вокально-хорової культури Галичини / Л. Мороз // Музика Галичини : збірка статей ЛДМА ім. М. В. Лисенка / ред. кол. : С. Павлишин [та ін.]. – Львів : [б. в.], 2001. – Т. VI. – С. 203–208.
16. Павлишин С. Денис Січинський / С. Павлишин. – К. : Музична Україна, 1980. – 48 с.
17. Скождополь-Бойчук Д. Моя школа. До історії монастиря і шкіл Сестер Василянок у Станіславові / Д. Скождополь-Бойчук // Альманах Станіславівської землі : збірник матеріалів до історії Станіславова і Станіславщини. – Нью-Йорк ; Торонто ; Мюнхен : Укрупринт, 1985. – Т. I. – С. 322–324.
18. Станіславська приватна жіноча учительська семінарія Сестер Василянок // ДАІФО. – Ф. 548, оп. 1, спр. 5. – 49 арк.
19. Черепанин М. В. Музична культура Галичини другої половини ХІХ – першої половини ХХ століття : монографія / М. В. Черепанин. – К. : Вежа, 1997. – 328 с.

В статтє рассматриваются основные тенденции формирования и развития музыкального образования и способы его функционирования в общеобразовательных учебных заведениях Станислава разного уровня и профиля в исторический период второй половины ХІХ – первой трети ХХ века.

Ключевые слова: музыкальное образование и воспитание, украинское школьничество, национальные традиции, учебное заведение, художественно-культурное развитие.

The article deals with the main trends of the foundation and development of music education and ways of its activities in different comprehensive schools in Stanislaviv at the 2nd half of the 19th – the 1st third of the 20th centuries.

Key words: music education and training, Ukrainian school affairs, national traditions, educational institution, cultural development.

УДК 78.03:7.071.5

ББК 85.310.51

Світлана Салдан

МУЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА ЕВРИТМІЯ У ВАЛЬДОРФСЬКІЙ ШКОЛІ Р.ШТАЙНЕРА

У статті аналізуються основні аспекти музичного виховання та занять евритмії у вальдорфській школі в контексті антропософської науки Р.Штайнера.

Ключові слова: евритмія, вальдорфська школа, антропософія, музичне виховання.

Р.Штайнер – відомий австро-німецький громадський діяч, автор вагомих досліджень у галузі філософії, педагог, дослідник творчості Гете, засновник антропософії. Він надав значні імпульси для розвитку архітектури, театрального мистецтва, медицини та інших галузей наук. Однак найбільш відомим ім'я його стало у зв'язку зі створенням нової педагогічної системи, яку назвали вальдорфською.

Педагогічний феномен вальдорфської школи досліджувався Н.Абашкіною, О.Папач, О.Іоновою, Л.Масол, А.Пінським. Їх роботи присвячені розкриттю сутності визначальних ідей вальдорфської школи, вивченню окремих площин її діяльності та аналізу наукової спадщини Р.Штайнера.

Ефективність виховної ролі музики, а також напрямок і характер її соціального впливу є важливими критеріями, що визначають суспільну значимість музичного мистецтва і його місце в системі духовно-культурних цінностей. У Штайнер-педагогіці заняттям із музики та евритмії, як і естетичному вихованню в цілому, надається особливе значення.